

DOI: 10.21005/pif.2017.30.A-02

LOOKING FOR THE XXI CENTURY HABITAT W POSZUKIWANIU HABITATU XXI WIEKU

Zbigniew Władysław Paszkowski
Prof. dr hab. inż. arch.

Katedra Historii i Teorii Architektury
Wydział Budownictwa i Architektury
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ABSTRACT

In today's rapid civilization development, there is a shift away from the real needs of man, shaped by the centuries-old evolution. Architects and urban planners creating new housing spaces - individual homes and housing estates subconsciously address spatial solutions to the deep needs of human existence, such as security, belonging to a social group, co-operation, empathy, and the like. According to the author, the aware application of the behavioural features, developed in the threshold of civilization development, can indicate those elements of the human habitat, which reconstruction will foster the better planning of the housing environment of the future society.

Key words: habitat, housing environment, civilisation, sustainable development.

STRESZCZENIE

We współczesnym, gwałtownym rozwoju cywilizacyjnym występuje zjawisko odchodzenia od rzeczywistych potrzeb człowieka, ukształtowanych wskutek wielowiekowej ewolucji gatunkowej. Architekci i urbaniści, tworząc nowe przestrzenie zamieszkania – domy indywidualne i osiedla mieszkaniowe, sięgają podświadomie do rozwiązań przestrzennych, które odpowiadają głębokim potrzebom ludzkiej egzystencji, takim jak bezpieczeństwo, przynależność do grupy społecznej, współdziałanie, empatia itp. Zdaniem autora, świadome sięganie do możliwych do rozpoznania cech społecznych ukształtowanych w początkach rozwoju cywilizacyjnego, może wskazać te elementy ludzkiego habitatu, których odbudowa będzie sprzyjała lepszemu kształtowaniu środowiska mieszkaniowego społeczeństwa przyszłości.

Słowa kluczowe: habitat, środowisko mieszkaniowe, cywilizacja, rozwój zrównoważony.

1. INTRODUCTION

The society of the contemporary world is going to be more and more polarized in terms of material resources, living conditions and development of social relations.

The areas of richness expressed in the use of newest building technologies in architecture, urban planning and creation of modern living places are neighboring with the areas of poverty, slums of different kind and form. The outer features of luxury, regulation, high standard are not marking at the same time the good mood of this inhabitants, when measured with the factors of community, life happiness and fulfillment. The areas of poverty are at the same time areas of greater social dependence and stronger interpersonal relationships and relationships with nature. They may be closer to the habitat, understood in terms of endogenous social relationships within the family, social group, than luxury housing for highly alienated units of modern Western civilization. In fact, the human being is not changing so rapidly in itself, like surroundings of its habitat and so called "living standards" – understood as a level of consumption. Contemporary habitats of the high developed countries, designed by architects, specialists of marketing and fashion creators, are often recalling in their functional solutions the need for the contact with nature, family bounds, security due to membership in the cultural community, hidden in the human consciousness. Uniformity and the globalization of the modern world are increasingly aroused by social opposition. This may be the result of information clutter, a multitude of superficial interactions, an unconscious sense of detachment of modern life, its contemporary principles and goals from immanent, subconsciously perceived human needs - especially in terms of contact with nature and the imperative of belonging (family, group, tribal or national) and the quality of social interaction.

Fig. 1A Reconstruction of the primitive house from the Neolit period with a front garden - the Archeological-Museum Yesilova in Izmir, Turkey. Source: author's photo.

Ryc. 1A. Rekonstrukcja domu mieszkalnego z epoki neolitycznej z przedogrodkiem - Muzeum Archeologiczne Yesilova w Izmirze, Turcja. Źródło: Fot. autora

Fig. 1 B Living estate with ground floor flats with tiny front gardens in Oslo (Norway). Source: author's photo

Ryc. 1B. Zespół zabudowy mieszkaniowej z mieszkaniami w parterze z małymi przedogrodkami w Oslo (Norwegia). Źródło: Fot. autora

2. SEARCHING A HABITAT IN SCANDINAVIA

On 30 May-5 June 2016 a scientific conference was organized in the form of a bus tour around the new housing estates in Sweden, Denmark, Norway and Germany, entitled "Habitat XXI century - Sustainable Cultural Integration and Eco-development". The knowledge of modern trends in the design and implementation of housing estates in the high industrialized countries of Northern Europe, gathered in the course of the tour, pointed out that the development of space in the habitat is becoming more and more important in shaping the space of the habitat. With nature, and secondly to those qualities that could be called "positive co-operation" and "social equi-

librium". Among the visited settlements were: references to the natural topography of the area, natural greenery with flowers and herbs, location of residential complexes directly at the edge of water bodies, creation of green spaces between residential development and the release of housing areas from the presence of cars thanks to underground garages, urban interiors within housing estates equipped with works of art. The lack of fences, gates, and defenses created a sense of openness and friendliness - both of one another and of strangers. The use of natural materials in architecture and the shaping of architectural forms in reference to the natural features of the surrounding nature - is the standard of Scandinavian residential architecture. It is evident in this architecture the search for an ideal habitat in particular in the area of references to the basic, endogenous characteristics and preferences of man. Habitat is a way of living a man, understood both in a spatial and social context. The evolution of forms of inhabitation is one of the basic forms of cultural and civilization development. Flat as a form of culture, it is one of its important factors, binding social issues with the development of architectural forms, construction techniques and the organization of living space.

Fig. 2 Topographic architecture in the living estate of multifunctional use in Copenhagen (Denmark). Source: author's photo

Ryc. 2. Elementy topograficzne w zespole mieszkaniowym i wielofunkcyjnym w Kopenhadze. Źródło: fot. autora

Fig. 3 Socializing arrangement of the housing group around the common semi-public space with the common underground garage in Oslo (Norway). Source: author's photo

Ryc. 3. Uspoleczniające ukształtowanie grupy domów jednorodzinnych wokół wspólnej przestrzeni półprywatnej i ze wspólnym garażem podziemnym w Oslo (Norwegia). Źródło: Fot. autora

Fig. 4 Open landscape elements in the internal space of the living estate in Oslo (Norway). Source: author's photo

Ryc. 4. Elementy otwartego krajobrazu we wnętrzu osiedlowym w Oslo (Norwegia). Źródło: fot. autora

Fig. 5. Social integration due to combination of living spaces with the landscape elements (waterfront) in Oslo (Norway). Source: author's photo

Ryc. 5. Prospołeczne łączenie funkcji mieszkalnych z przestrzenią publiczną i elementami krajobrazowymi (front wodny) w Oslo (Norwegia). Źródło: fot. autora

Fig. 6. The open garden i the interior of the new housing block within the waterfront area in Oslo (Norway). Source: author's photo

Ryc. 6. Otwarty ogród wewnątrz nowego kwartału zespołu mieszkaniowego w obszarze nadwodnym w Oslo (Norwegia). Źródło: Fot. autora.

Fig. 7. Market of plants and herbs as an element of the new living estate in Arhus (Danmark). Source: author's photo

Ryc. 7. Market roślin i ziół jako element nowego osiedla mieszkaniowego w Arhus (Dania). Źródło: Fot. autora

3. THE PRIMAL HABITAT

The essence of the "habitat" concept is the cohabitation of a specific territory by 3-150 families, forming a group of up to 500 people in a structured way, enabling at least basic aspects of life, relating to security, the possibility of feeding and raising children, the development of culture. These habitat features tend to consider anthropological issues in terms of the primitive characteristics of the coexistence of tribal or national groups, in terms of their habitat and group organization. Of particular importance in general analysis is the consideration of external factors that influence behavior and creation of interpersonal relationships. These factors include the climatic conditions, the natural environment, the environment which allows one to live on one hand, and the other to create specific threats to be faced. The surroundings are a standard of Scandinavian residential architecture. It is evident in the architecture of the search for an ideal habitat in particular in the area of references to the basic, endogenous characteristics and preferences of man.

Fig. 8. Housing carved in the rocks of Capadocia, Turkey. The form of habitat giving impression of security. Source:author's photo

Ryc. 8. Groty mieszkalne wydrążone w skałach Kapa-docji, Turcja. Forma zamieszkiwania dająca poczucie bezpieczeństwa. Źródło: Fot. autora

Fig. 9. A satellite photo (Google Earth, 2007) of the village in the central deserted area of Chad having a structural organization mirroring its social structure. Source: Google Earth, 2007

Ryc. 9. Odzwierciedlenie struktury społecznej w zabudowie wioski w centralnej części Republiki Czadu. Źródło: Fot. Google Earth, 2007

Primal habitat is, according to authors opinion, the living place with the spatial and functional features and social relations, which are expressing strong affiliation with the biological nature of man. Does exist still the unspoiled primal habitat? Surely it does. It is hard to find in Europe, much easier on other continents like Africa, South America or Asia. There are undertaken different trials to recall the primal habitats – as well for plants, animals as for the human. It's not easy. The comparative analyses of the primal habitats with the contemporary forms of social living can show areas, in which serious neglections and deficiencies can be identified. Analyzing the problems of primal habitat, the expression "sustainable development", so commercialized in the globalized world, is getting different meaning. Different meaning has a family, group (local society, tribe). How and in which range, the contemporary architecture and urban planning in XXI century can benefit from the discoveries of the primal habitat? Are at all possible the following, successful trials to create the ideal habitat for contemporary city-dwellers? Or perhaps we are doomed to irreversible participation in the machinery of civilization of the modern world and to watch the paradise on Earth only in a digital form?

The basis for the creation of a prehistoric, primary habitat was the need for security. The world was full of threats to man and his existence. These hazards can be divided into climate ones (droughts, storms, frosts), biological (diseases, injuries) and relational (wild animals, other human tribes). The creation of family and tribal communities within the linguistic community provided the basis for counteracting these threats.

The principle of family and friends retains its function in many modern societies, where the state does not take a protective or even oppressive role, liberating the natural necessity of social protection among families and micro-communities. Security should also be understood in its aspect of providing itself and its group with the possibility of sharing work, transferring skills, exchanging experiences – i.e. education and development. It is thanks to these characteristics that the development of local cultures, languages, as well as specific forms of living and development was possible.

If we try to compare the issues of space, security and socialization between the primary habitat represented by the tribal settlement and the contemporary housing estate, then we see a number of significant differences:

Tab 1. Comparative table of primary habitat and contemporary housing estate in terms of their basic characteristics. Ed. author

Issue	Primary Habitat (rural settlement)	Contemporary Habitat (housing estate)
Space	separated in unlimited space	separated in limited space
Function	compatible with the nature and basic needs of man and the social group	compatible with human civilization needs, creating social alienation of individuals
Socialization	Full socialization	Partial or none
Security	low security – maintaining the need for group co-operation	full – no need to cooperate in this regard
Work	strong collaboration in a group	competition or lack of correlation

The deficits of residential areas in many cases consists of the lack of the natural environment. This causes an immanent imperative of replacing these deficits in the form of weekend and holiday trips. The dream of millions of inhabitants of inner city dwellings and tenement houses is a "garden house", and tours, "events", "expeditions", "camps" and other forms of activity are the substitute for this imperative, thanks to which it is possible to rebuild human bonds with nature. The feeling of certain group affiliation.

These deficiencies are specifically reflected in the contemporary housing design, where contact with nature is an indispensable factor for the success of the investment.

The best selling properties are those objects and locations that offer far-reaching views over natural areas (sea, lake, forest, meadow...). The discovery of this weakness of modern man has significantly changed the design principles, the preferences of the neighborhoods of housing estates, primarily in the locations on the waterfronts, the edges of urban areas, and the slopes of the hills. The second type of deficiency of modern living is the lack of strong family ties and close family-tribal relationships. Modern times allow for loneliness, what is possible because modern civilization provides sufficient substitution of functions replacing the needs of each person, like: raising children (crèche, kindergarten, school), health care (lifting), obtaining livelihood accumulation of material and non-material values in financial management systems), tradition (social group), personal development and culture (cultural institutions). Contemporary civilization aims to complete all these substitutes to the maximum extent possible.

In a not noticeable way, the present creates new problems that illustrate the increase in social and health anomalies: depression, loneliness, aggression, deviation.

4. THE HABITAT IN THE STRANGE

An important observation in contemporary social behavior is the degree of social integration of immigrants with the local community. The ability to integrate, as the study shows, is stronger in groups of the same religion, similar cultural and linguistic codes. Much weaker when these factors are different. So, to a much lesser extent than assumed, the social and educational role of the local community, social contacts, etc., plays a significant role in shaping the social affiliation of immigrants. This family relation and religious-linguistic tradition are the most enduring social components. Decisive identity is giving the power to be "someone" in the social system. The great mistake of the philosophy of globalization lies in the superficiality of the observations over the contemporary uniformity of the global community, characterized by the universal application of civilization achievements, like a fridge, a microwave, popular software or virtual social networks. This uniformity has, in fact, a superficial character - it does not touch the essence of the true identity of particular social groups.

This is evidenced by contemporary religious and tribal conflicts in Africa and the Arab world. The refugee stream to Europe carries the cultural luggage of its own traditions and the way it perceives interpersonal relations and social relations to the residential space.

The architectural competition for refugee shelter, titled "Heimat in der Fremde" (organized by the Berlin Senate in 2016, shows, how different visions, most often unsuitable for the real needs of refugee groups, have a civilization of Western civilization.

It is difficult to rely on assimilation in a short period of time. Is it possible at all? It is only to wonder, how different the ways of seeking the proper form of habitation are, meanwhile the human's status remains same as it was thousands years before.

The problem of informal settlements of the so- "Gecekondu" in large cities of Turkey and their annihilation for the construction of hundreds of identical blocks of flats, the author's travel to Central Africa (Ghana, Chad) a short time after the visit to Scandinavia, gave reflection on the extraordinary diversity of what the contemporary habitat is, or should be. The modern world is a habitat and how different are the ways of seeking the proper form of habitation.

Fig. 10. „Heimat in der Fremde” (ger. “Homeland in the Strange”) the competition for the shelter of refugees in Germany. One of the priced projects proposed a living estate in the post-industrial hall, the other one the boxes for refugees under the huge tent construction. Source: Authors photos on the exhibition of projects in the hall of the old airport of Tempelhof in Berlin.

Ryc. 10. „Heimat in der Fremde” (niem. „Ojczyzna w obcym kraju”) konkurs na schronienie dla uchodźców w Niemczech. Jeden z nagrodzonych projektów zakładał budowę osiedla mieszkaniowego w hali pofabrycznej, inny boksy dla uchodźców w wielkim namiocie. Źródło: Fot. autora na wystawie projektów w hali dawnego lotniska Tempelhof w Berlinie

Fig. 11A. A scheme of the informal settlement “gecekondu” in the heart of Ankara (Turkey). Source: authors photo

Ryc. 11A. Schemat fragment jednego z osiedli nieformalnych “gecekondu” w Ankarze (Turcja). Źródło: Fot. autora

Ryc. 11B. Osiedle bloków powstałe na terenie wyburzonej dzielnicy nieformalnych domów w Ankarze (Turcja). Źródło: Fot. autora

Fig. 11B. Living estate composed of high block of flats in the area of the erased informal settlement in Ankara (Turkey). Source: authors photo

5. CONCLUSIONS

Creation of a contemporary habitat aims at eliminating noted social and health deficits and creating a community character of residence in order to compensate lack of family and social alienation. Understanding the value of the social structure of living areas means that the urban planning of residential complexes goes away from over-indulgence and isolation of places that favor social alienation, as well as “overcrowding” of settlements, secondary distribution of plots and similar regulations distorting the existing areas of established residence socio-spatial relationships, substitutive to the “family-tribal” arrangements of the primary habitat. In the search for new forms and structures of housing complexes, contemporary projects abandon the schematic solutions in order to adapt the planned settlements to the community needs of residential groups, like architectural and spatial identification, common recreation spaces, playgrounds, club housing facilities,

clubs. By reaching out in architectural creation to social inspiration, we touch on the existential social structures of man, the "primary habitat", we try to discover and describe contemporary means of architectural expression, discovering its essence.

W POSZUKIWANIU HABITATU XXI WIEKU

1. WSTĘP

Spółczesność współczesnego świata ulega daleko idącej polaryzacji w posiadanych zasobach materialnych, formach zamieszkiwania i rozwoju stosunków społecznych. Obszary bogactwa wyrażającego się w zastosowaniu najnowszych technologii w budownictwie, urbanistyce i kreowaniu nowoczesnych miejsc zamieszkania sąsiadują z obszarami biedy, slumsami w różnej postaci. Zewnętrzne cechy luksusu, uporządkowania, wysokiego standardu nie zawsze oznaczają zadowolenie mieszkańców mierzone ich poczuciem wspólnotowości, radości życia i spełnienia. Te obszary biedy, stanowią jednocześnie przestrzeń większych zależności społecznych i silniejszych więzi międzyludzkich oraz związków z naturą. Mogą być bliżej habitatu, rozumianego w sensie endogennych relacji społecznych w ramach rodziny, grupy społecznej, niż luksusowe mieszkania dla wyalienowanych jednostek wysoko rozwiniętej współczesnej cywilizacji zachodniej. Istota ludzka nie zmienia się wewnętrznie tak szybko, jak zmienia się otoczenie jego zamieszkania i tzw. „poziom życia” - w rozumieniu wygod mieszkaniowych i poziomu konsumpcji dóbr. Współczesne habitaty krajów wysoko uprzemysłowionych, projektowane przez architektów, specjalistów od marketingu i kreatorów mody, często usiłują nawiązywać w swych rozwiązaniach funkcjonalno-przestrzennych do ukrytych w świadomości ludzkiej potrzeb kontaktu z naturą, do więzi rodzinnych, bezpieczeństwa, wspólnoty kulturowej. Uniformalizm i globalizm współczesnego świata wzbudza coraz częściej sprzeciw społeczny. Jest to być może między innymi wynikiem natłoku informacji, mnogości powierzchownych interakcji, podświadomego odczucia oderwania trybu współczesnego życia, jego współczesnych zasad i celów od immanentnych, od podświadomie odczuwanych potrzeb ludzkich – szczególnie w zakresie kontaktu z przyrodą i imperatywu przynależności (rodzinnej, grupowej, plemiennej, językowej czy narodowej) oraz jakości społecznych interakcji.

2. W POSZUKIWANIU HABITATU W SKANDYNAWII

W dniach 30 maja – 5 czerwca 2016 odbyła się konferencja naukowa w formie autobusowego objazdu po nowych realizacjach osiedli mieszkaniowych w Szwecji, Danii, Norwegii i Niemczech, zatytułowana „*Habitat XXI w. – zrównoważona integracja kultur i ekorozwój*” [6]. Zebrana w trakcie objazdowej konferencji wiedza o współczesnych tendencjach w projektowaniu i realizacji osiedli mieszkaniowych w wysoko uprzemysłowionych krajach północnej Europy wskazała, że coraz silniej w kształtowaniu przestrzeni współczesnego habitatu eksponowane jest kształtowanie takich rozwiązań przestrzeni zamieszkania, które nawiązują do podstawowych wartości habitatu -po pierwsze do związku człowieka z naturą, a po drugie do tych cech ludzkich, które można by nazwać cechami „pozytywnej kooperacji” i „społecznego równoważenia”. Wśród odwiedzanych osiedli odnaleźć można było: nawiązania do naturalnej topografii terenu, do naturalnej zieleni z kwiatami i ziołami, lokalizowanie zespołów mieszkalnych bezpośrednio przy krańcu akwenów wodnych, tworzenie obszarów zieleni parkowej pomiędzy zabudową mieszkalną i uwolnienie przestrzeni osiedlowych od obecności samochodów, dzięki garażom podziemnym, tworzenie wnętrz urbanistycznych wewnątrz osiedli mieszkaniowych

wyposażonych w dzieła sztuki. Brak płotów, bram, wygradzeń stwarzał poczucie otwartości i przyjazności – zarówno wzajemnej mieszkańców, jak i wobec obcych. Zastosowanie materiałów naturalnych w architekturze i kształtowanie form architektonicznych w nawiązaniu do naturalnych cech i elementów przyrody w otoczeniu – to standard skandynawskiej architektury mieszkaniowej. Zauważalne jest w tej architekturze poszukiwanie idealnego habitatu w szczególności w obszarze odniesień do podstawowych, endogennych cech i preferencji człowieka.

3. HABITAT PIERWOTNY

Habitat to sposób zamieszkiwania człowieka, rozumiany zarówno w kontekście przestrzennym, jak i społecznym. Ewolucja form zamieszkiwania jest jedną z podstawowych form sprawczych rozwoju kulturowego i cywilizacyjnego. Mieszkanie jako forma kultury, stanowi bowiem jeden z jej istotnych czynników, wiążących zagadnienia społeczne z rozwojem form architektonicznych, techniką budowlaną i organizacją przestrzeni zamieszkiwania. Istotą idei „habitatu” jest współzamieszkiwanie na określonym terytorium przez 3-150 rodzin, stanowiących grupę do 500 osób, w pewien zorganizowany sposób, pozwalający na realizację co najmniej podstawowych aspektów życia, związanych z bezpieczeństwem, możliwością wyżywienia się i wychowania potomstwa, rozwojem kultury. Te cechy habitatu skłaniają do rozważenia zagadnień antropologicznych w zakresie pewnych pierwotnych cech współżycia grup plemiennych, pod kątem sposobu ich zamieszkiwania i organizacji grupowej. Szczególnie ważne w analizie ogólnej jest uwzględnienie zewnętrznych czynników, mających wpływ na zachowania i tworzenie międzyludzkich więzi. Do czynników tych należy zaliczyć warunki klimatyczne, naturalne otoczenie, środowisko dające z jednej strony możliwość utrzymania się przy życiu, z drugiej zaś tworzące określone zagrożenia, którym należało stawić czoła.

Habitat pierwotny to, zdaniem autora [6], miejsca zamieszkiwania o cechach przestrzenno-funkcjonalnych i stosunkach społecznych, które wyrażają ścisłe związki z biologiczną naturą człowieka i jego afiliacją środowiskową. Czy istnieją jeszcze nieskażone habitaty pierwotne? Z pewnością tak. Trudno je znaleźć w Europie, łatwiej na kontynencie afrykańskim, w Ameryce Południowej, czy w Azji.

Współczesne poszukiwanie tej „pierwotności” habitatu ma na celu wzbogacenie i pogłębienie wiedzy o istotnych, fundamentalnych cechach zamieszkiwania. O potrzebie takiej wiedzy świadczą podejmowane współcześnie działania, zmierzające do restytucji „pierwotności”, do „powrotu do natury”, a przynajmniej do próby odpowiedzi na pytanie o cechy tej pierwotności. Podejmowane są różne próby odtwarzania habitatów pierwotnych – zarówno dla flory i fauny, jak i dla człowieka. Nie jest to łatwe. Analiza porównawcza habitatów pierwotnych, ze współczesnymi formami życia społecznego i zamieszkiwania wskazuje wiele obszarów, w których współcześnie występują poważne zaniedbania i deficyty. Rozważając problem habitatu pierwotnego, innego znaczenia nabiera „rozwój zrównoważony”, jakże skomercjalizowane pojęcie w świecie zglobalizowanym. Inne znaczenie ma rodzina, grupa, społeczność lokalna, plemię czy naród.

Można tutaj zadać pytanie, jak i w jakim zakresie, współczesna architektura i urbanistyka w wieku XXI mogą korzystać z wartości habitatu pierwotnego? Czy kolejne, skuteczne przybliżenia, zmierzające do stworzenia „idealnego habitatu” zamieszkiwania dla współczesnego mieszkańca miast są jeszcze możliwe? A może jesteśmy już skazani na bezpowrotne uczestnictwo w machinie cywilizacyjnej współczesnego świata i oglądanie ziemskiego rajy jedynie w wersji cyfrowej?

Podstawą powstania prehistorycznego, pierwotnego habitatu była potrzeba bezpieczeństwa. Świat pełen był zagrożeń dla człowieka i jego egzystencji. Zagrożenia te można podzielić na klimatyczne (susze, nawałnice, mrozy), biologiczne (choroby, urazy) oraz relacyjne (dziłkie zwierzęta, inne plemiona). Tworzenie wspólnot rodzinnych, plemiennych, w ramach społeczności lingwistycznych, stanowiło podstawę do przeciwdziałania

tym zagrożeniom. Zasada oparcia się na rodzinie i znajomych nadal funkcjonuje w wielu społeczeństwach współczesnych, w których państwo nie podejmuje roli opiekuńczej lub wręcz ma charakter opresyjny, wyzwalając naturalną konieczność społecznej ochrony wśród rodzin i mikrospołeczności, a nawet narodów. Bezpieczeństwo należy też rozumieć w jego aspekcie zapewniania sobie i swojej grupie możliwości podziału pracy, przekazywania umiejętności, wymianie doświadczeń – czyli edukacji i rozwoju. To właśnie dzięki tym cechom możliwy stał się rozwój lokalnych kultur, języków, a także swoistych form zamieszkiwania i zabudowy.

Jeśli spróbujemy dokonać porównania zagadnień związanych z przestrzenią, bezpieczeństwem i uspołecznieniem pomiędzy habitatem pierwotnym, reprezentowanym przez osadę wiejską a współczesnym osiedlem mieszkaniowym, to widzimy szereg istotnych różnic (Tab. 1).

Tab 1. Tabela porównawcza habitatu pierwotnego i współczesnego osiedla mieszkaniowego w zakresie ich cech podstawowych. Oprac. autor.

Zagadnienie	Habitat pierwotny (osada wiejska)	Habitat współczesny (osiedle mieszkaniowe)
Przestrzeń	Wydzielona w nieograniczonej przestrzeni	Wydzielona w ograniczonej przestrzeni
Funkcja	Zgodna z naturą i podstawowymi potrzebami człowieka i grupy społecznej	Zgodna z potrzebami cywilizacyjnymi człowieka, tworząca społeczną alienację jednostek
Uspołecznienie	Pełne	Opcjonalne, częściowe lub brak
Bezpieczeństwo	Niskie – utrzymujące konieczność współdziałania grupowego	Pełne – brak potrzeby współdziałania w tym względzie
Praca	Silna współpraca w grupie	Współzawodnictwo lub brak korelacji
Związek z naturą	Silna zależność	Opcjonalny, marginalny lub brak

Współczesnymi deficytami habitatów są obszary mieszkaniowe pozbawione naturalnego środowiska przyrodniczego. Powoduje to immanentny imperatyw substytucji tych deficytów w postaci wyjazdów weekendowych i urlopowych. Marzeniem milionów mieszkańców śródmiejskich bloków mieszkalnych i kamienic jest “dom z ogródkiem”, a substytutem tego imperatywu są wycieczki, “eventy”, “wyprawy”, “biwaki” i inne formy aktywności, dzięki którym istnieje możliwość odbudowania więzi człowieka z naturą, a także odczucie pewnej grupowej przynależności.

Deficyty te mają konkretne odzwierciedlenie we współczesnym projektowaniu przestrzeni do zamieszkania, gdzie kontakt z naturą (fizyczny i widokowy) staje się nieodzownym czynnikiem powodzenia inwestycji. Najlepszą sprzedawalnością cieszą się takie obiekty i lokalizacje, które zapewniają dalekie widoki na obszary o naturalnym charakterze przyrodniczym (na morze, jezioro, las, łąki...). Odkrycie tej słabości współczesnego człowieka znacząco zmieniło zasady projektowania, preferencje lokalizacji domów i osiedli mieszkaniowych, stawiając w pierwszym rzędzie lokalizacje nad brzegami akwenów wodnych, krawędziach obszarów zurbanizowanych, czy zboczach wzgórz. Drugi rodzaj deficytu

współczesnego zamieszkiwania to brak silnych więzów rodzinnych i bliskich relacji bliskiej grupy rodzinno-plemiennej. Współczesność pozwala na samotność, tzn. jest ona możliwa, gdyż współczesna cywilizacja zapewnia w pewnym zakresie wystarczającą substytucję funkcji wynikających z potrzeby każdego człowieka: wychowania potomstwa (żłobek, przedszkole, szkoła), opieki zdrowotnej, zdobywania środków do życia (zakłady pracy, kumulacja wartości materialnych i niematerialnych w systemach gospodarki finansowej), tradycji (grupa towarzyska), rozwoju własnego i kultury (instytucje kultury). Współczesna cywilizacja zmierza do skompletowania wszystkich tych substytutów w maksymalnym stopniu. W nie zauważalny sposób, współczesność kreuje nowe problemy, które obrazuje przyrost społecznych i zdrowotnych anomalii: depresji, osamotnienia, agresji, dewiacji...

4. HABITAT W OBCYM KRAJU

Istotnym spostrzeżeniem przy obserwacji współczesnych zachowań społecznych jest stopień integracji społecznej imigrantów z lokalną społecznością. Zdolność do integracji, jak pokazują badania, jest silniejsza w grupach o tej samej religii, zbliżonym kodzie kulturowym, narodowym czy językowym. Znacznie słabsza, gdy te czynniki są różne. A więc w znacznie mniejszym stopniu, niż zakładano, istotną rolę w kształtowaniu społecznej przynależności imigrantów pełni wychowanie społeczne poprzez szkołę, publikatory, praca i rozrywka w zespołach lokalnej społeczności, kontakty towarzyskie, itp. To więzy rodzinne i tradycja religijno-lingwistyczna są najtrwalszymi komponentami społecznej przynależności, decydującymi o tożsamości, dającymi siłę bycia "kimś" w systemie społecznym. Wielki błąd filozofii globalizacji polega na powierzchowności spostrzeżeń o współczesnej uniformizacji społeczności globalnej, charakterystycznej przez powszechne stosowanie osiągnięć cywilizacyjnych, jak; lodówka, mikrofalą, Windows czy portale społecznościowe. Ta uniformizacja ma, de facto, powierzchowny charakter - nie dotyka istoty prawdziwej tożsamości poszczególnych grup społecznych. Dowodem na to są współczesne konflikty o podłożu religijnym, plemiennym i narodowościowym w Afryce i świecie arabskim. Strumień uchodźców do Europy niesie ze sobą bagaż kulturowy własnych tradycji i sposobu pojmowania relacji międzyludzkich oraz stosunku społecznego do przestrzeni zamieszkania. Trudno liczyć na asymilację w krótkim okresie czasu. Czy jest ona w ogóle możliwa?

Konkurs architektoniczny na schronienie dla uchodźców, zatytułowany "Heimat in der Fremde" (niem. „Ojczyzna w obcym kraju”), zorganizowany w 2016 roku przez Senat Berlina pokazał, jak różne wizje, najczęściej nieprzystające do rzeczywistych potrzeb grup uchodźców ma społeczeństwo cywilizacji zachodniej.

Analizowana przez Autora problematyka osiedli nieformalnych tzw. "gecekondy" w dużych miastach Turcji i ich anihilacji na rzecz budowy setek jednakowych bloków mieszkalnych, podróże Autora do krajów do Afryki środkowej (Ghana, Czad) w niewielkim odstępie czasu od wizyty w Skandynawii, pozwoliły na refleksje związane z niezwykłym zróżnicowaniem tego, czym w świecie współczesnym jest habitat i, jak różne są drogi poszukiwania właściwej formy zamieszkiwania.

5. PODSUMOWANIE

Kreowanie habitatu współczesnego zmierza do eliminacji zauważonych deficytów w zakresie społecznym i zdrowotnym i do tworzenia wspólnotowego charakteru zamieszkiwania, w celu rekompensowania alienacji rodzinnej i społecznej. Zrozumienie wartości struktur społecznych obszarów zamieszkiwania powoduje, że odchodzi się w planowaniu urbanistycznym zespołów mieszkalnych od nadmiernej indywidualizacji i separacji miejsc zamieszkania, które sprzyjają społecznej alienacji, a także od "dogęszczeń" osiedli, wtórnego podziału działek i tym podobnych regulacji, zaburzających istniejące w określonych obszarach zamieszkania relacje społeczno-przestrzenne, substytucyjne względem ukła-

dów "rodzinno-plemiennych" habitatu pierwotnego. W poszukiwaniu nowych form i struktur zespołów mieszkaniowych, współczesne projekty porzucają schematyzm rozwiązań, na rzecz dostosowania planowanych zespołów do wspólnotowych potrzeb grup mieszkańców – identyfikacji architektoniczno-przestrzennej, wspólnych przestrzeni rekreacji, placów zabaw, urzędzenia osiedlowych klubów, a także punktów opieki nad dziećmi, czy świetlic. Sięgając przy projektowaniu architektury do inspiracji społecznych, dotykamy egzystencjalnych struktur społecznych człowieka, "habitatu pierwotnego", próbujemy go odkryć i opisać współczesnymi środkami wyrazu architektonicznego, odkrywając jego istotę.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Adjaye D., *Adjaye Africa Architecture*, Thames&Hudson, London 2011, 2016.
- [2] Ballenstedt J., *Architektura. Historia i teoria*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 2000.
- [3] Bonenberg A., *Media, przestrzeń, architektura. Transformacje przestrzeni społeczeństwa informacyjnego*, WAPP Poznań 2013.
- [4] Burdett R., Sudjic D., [Eds], *The Endless City*. The Urban Age Project by London School of Economics and Deutsche Bank's Alfred Herrhausen Society, Phaidon Press Inc. 2007.
- [5] Guallart V., *The Self-Sufficient City*, Actar Publishers 2012.
- [6] Habraken N.J., *The Structure of the Ordinary. Form and Control in the Built Environment*, MIT Press 1998.
- [7] Paszkowski Z., *Habitat pierwotny w XXI w. [w:] Habitat XXI w. - zrównoważona integracja kultur i eko-rozwoj*, [praca zbiorowa], Book of Abstracts, Uniwersytet Zielonogórski 2017.
- [8] Rapoport A., *Pour une Anthropologie de la Maison, Collection Aspects de l'Urbanisme*, Dunod, Paris 1972.
- [9] Wolfrum S., Nerdinger W., [Eds] *Multiple City. Urban Concepts 1908-2008*, Jovis, 2008.

AUTHOR'S NOTE

Professor DSc. PhD., architect (born 1955), graduate of the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology, head of the Chair of History and Theory of Architecture at the Faculty of Civil Engineering and Architecture at the West Pomeranian University of Technology in Szczecin. Member of the Scientific Committee for Architecture and Urban Planning of the Polish Academy of Sciences (PAN), SARP, ZPOIA, ICOMOS. Author of a number of scientific papers and four books on the theory and history of architecture, town planning and urban revitalization, active also as a designer in architecture. Co-author of two churches in Poland.

O AUTORZE

Profesor doktor habilitowany (ur. 1955), absolwent Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej, kierownik Katedry Historii i Teorii Architektury na Wydziale Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Członek Komitetu Naukowego Architektury i Urbanistyki PAN, SARP, ZPOIA, ICOMOS. Autor wielu artykułów naukowych i czterech książek z zakresu teorii architektury, urbanistyki i rewaloryzacji miast, aktywnie działający również jako projektujący architekt. Współautor projektów dwóch kościołów w Polsce.

Contact | Kontakt: prof.paszkowski@gmail.com; phone: +601704454